

BEDEVAARTSPIJPEN VAN EN UIT HET RIJNLAND 5

door Jos Engelen en Ferrie Kompier

Neviges-Hardenberg

In Neviges, ook wel genoemd het Duitse Lourdes, wordt sedert 1681 Maria Immaculata, d.i. Maria Onbevleete Ontvangenis, vereerd.



*Koningin van de Vrede te Hardenberg
(Bisdom Keulen) West-Duitsland*

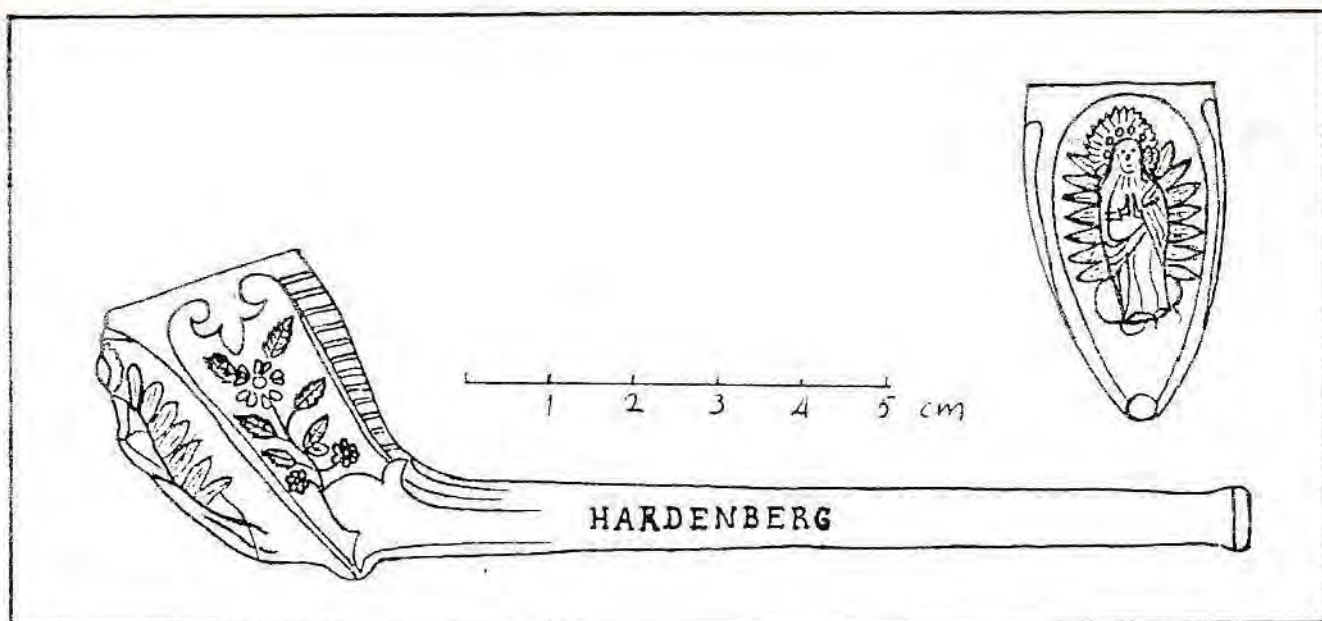
'En er verscheen een groot teken aan de hemel: een Vrouw, bekleed met de zon, de maan onder haar voeten en op haar hoofd een kroon van twaalf sterren.' (Apokalyps 12,1)

Deze Maria-afbeelding, eigenlijk een klein prentje, is tegenwoordig aangebracht in een 4 m hoge Mariazuil, in een zeer modern gebouwde kerk (1968) te Neviges, eertijds Hardenberg geheten. Dit schijnt een van de eerste afbeeldingen te zijn van O.L.Vrouw als de Onbevleete Ontvangenis. In juli 1681 bracht een franciskaner monnik dit prentje mee, en toen in oktober van datzelfde jaar Ferdinand de vorstbischop van Paderborn en Munster bij deze Maria-afbeelding kwam danken voor zijn genezing van een zware ziekte, kwamen in zijn voetsporen grote scharen gelovigen hier ook Maria vereren, tot op vandaag toe.

Maria is hier voorgesteld op de halve maan in een stralenkrans, de slang vertrappend, een beeld ontleend aan het bijbelboek Openbaring:

Dezelfde afbeelding treffen wij aan op de hierna getoonde pijp van witte klei, crème gelakt, uit een driedelige vorm. Op de beide zijkanten in een omlijsting een bebladerde tak met bloem en op de steel aan de linkerkant de tekst: HARDENBERG.

De hoogte van de kop bedraagt 4 cm en de steellengte 10,7 cm,



inclusief het knopmondstuk, waarvan de uiteinden resten bevatten van een zwartkleurig mondstuk. De maker van de pijp is de bekende firma Wilhelm Klauer u. Söhne in Baumbach.
 (Coll. F.Tymstra)



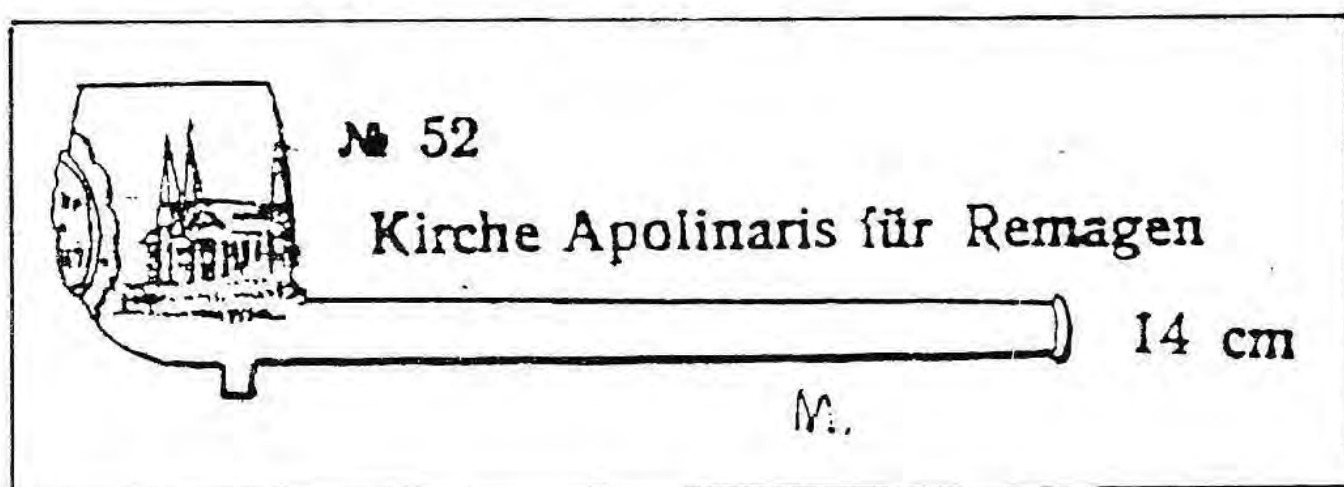
Een meegebracht devotieprentje uit de dertiger jaren.

Remagen

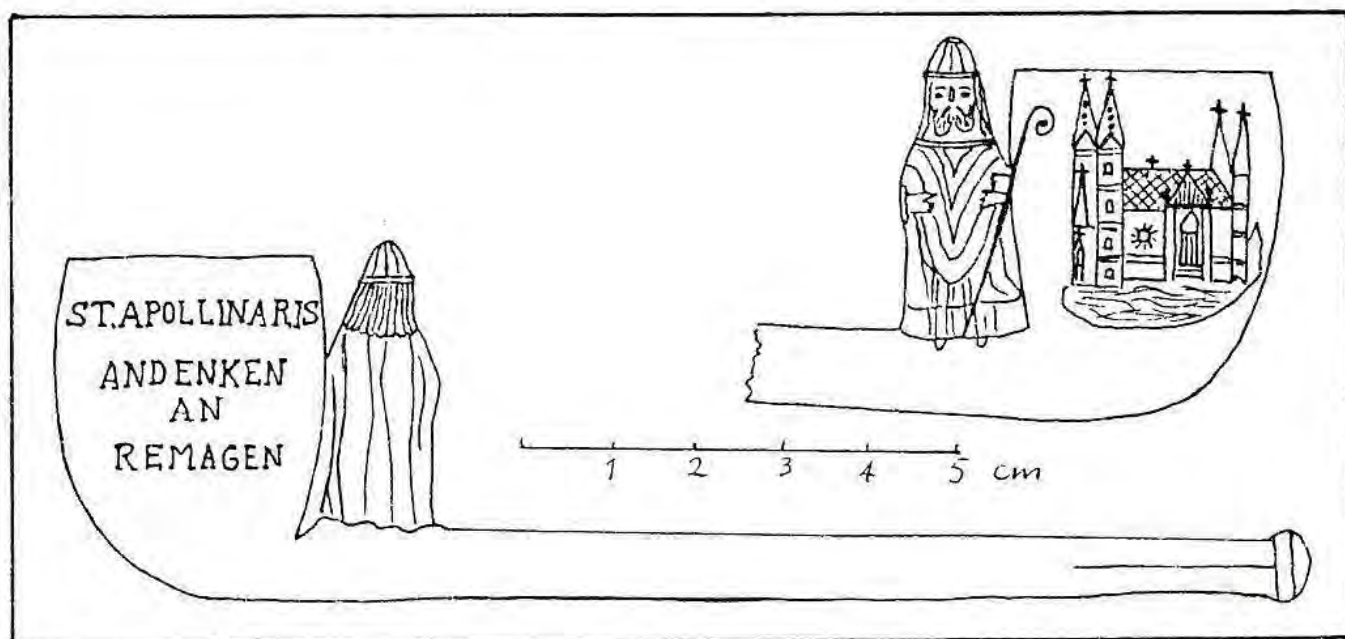
Bij Remagen in het Rijnland ligt Apollinarisberg, oorspronkelijk een benedictijnenklooster, vanaf de 12e eeuw een bedevaartsplaats, toen volgens de legende het hoofd van de heilige Apollinaris van Ravenna naar Remagen werd overgebracht. Hij was rond het jaar 200 de eerste bisschop van Ravenna en martelaar.

Vooraf in de periode vanaf 23 juli tot in augustus komen de pelgrims de relikwie vereren en de heilige aanroepen als helper tegen hoofdkwalen en vallende ziekte.

De tegenwoordige kerk werd gebouwd in 1839 en deze treffen wij aan op de pijp uit de catalogus van J.Schilz-Müllenbach uit Höhr.



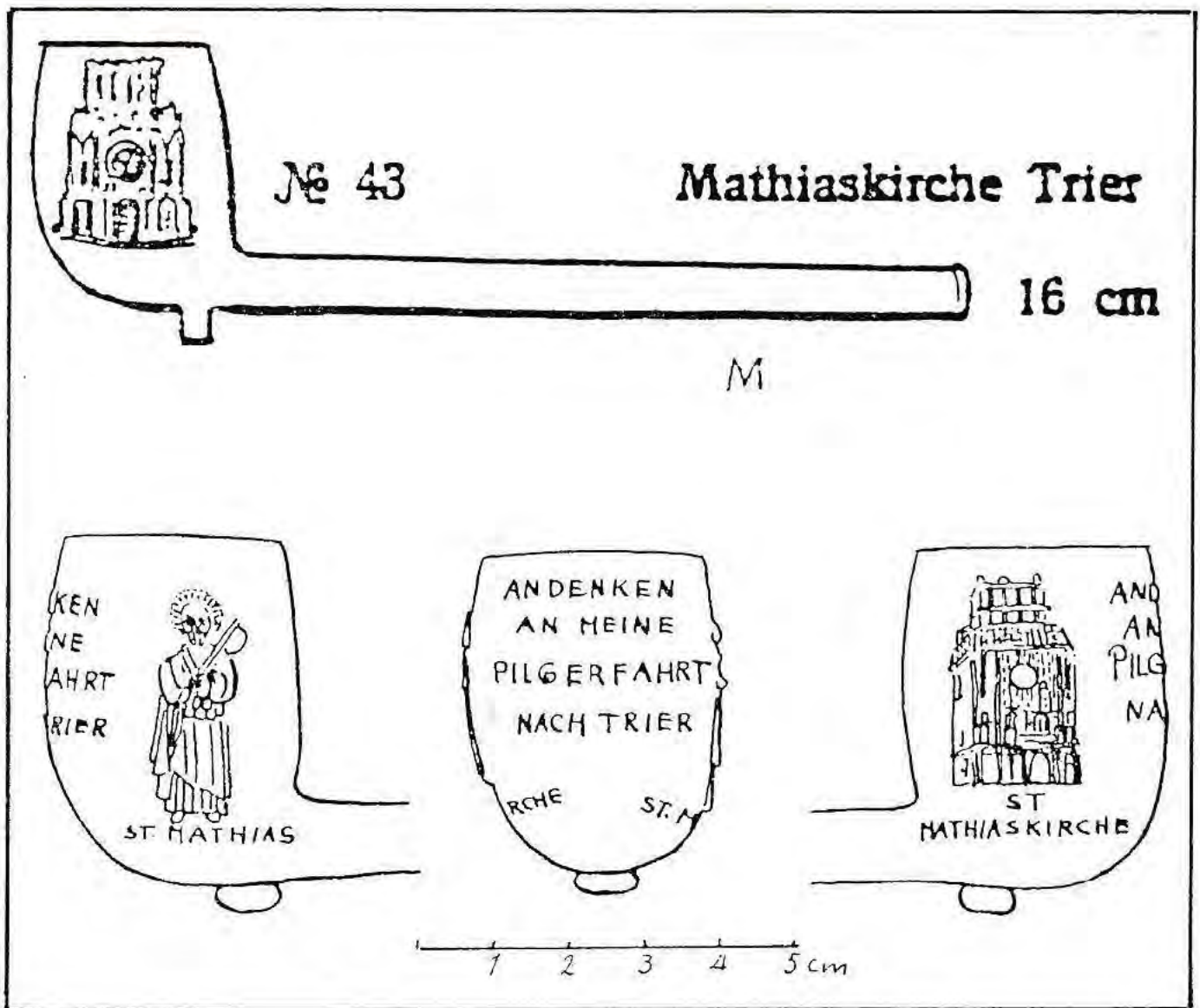
Een nog duidelijker afbeelding van kerk en heilige toont ons een pijp van Wilhelm Klauer u. Söhne in Baumbach uit een tweedelige vorm. Wit, rondbodem. Hoogte van de kop 4 cm, steellengte met knopmondstuk 13 cm. (Coll. F.Tymstra)





Nevenstaande prent toont de afbeelding van de heilige, met het attriboot de bijl, boven de Matthiaskerk, die in de 12e eeuw gebouwd werd

In Trier wordt de H. Matthias vereerd, sinds keizerin Helena de relikwieën, het gebeente van de apostel, naar Trier liet overbrengen. Matthias was een van de tweeënzeventig leerlingen die steeds met de apostelen omgegaan had en na Jezus' hemelvaart onder de apostelen werd opgenomen om de plaats in te nemen van de apostel Judas Iscariot, die zijn Meester verraden had. Over zijn verder leven lopen de berichten uiteen. Hij zou in Ethiopië gepredikt hebben en daar gemarteld zijn. Volgens een andere overlevering zou hij in Judea gepredikt hebben en daar gestenigd zijn. Dit komt niet overeen met de bijl, waarmee hij altijd afgebeeld wordt omdat hij onthoofd zou zijn. De ontdekking van zijn gebeente moet in 1127 geplaatst worden. Dat jaar geldt als start van de bedevaarten, die meestal door de Matthiasbroedersschappen geleid werden.



Bovenstaande beide pijpen laten duidelijk het vooraanzicht van de Matthei kerk zien. De eerste komt wederom uit de catalogus van J. Schilz-Müllenbach in Höhr, en de tweede is afgebeeld in *N. Augustin, Monografieën over kleipijpen, nr. 8 Pijpen uit het Westerwald.*

BRONNEN

De Katholieke Encyclopedie, N.V. Uitgeverij Joost v.d. Vondel, Amsterdam 1937

Dr. Dieter Pesch, *Wallfahrt in Rheinland*, 1981

Aanvulling op Scherpenheuvel (*PKN jg.10 nr. 39*)

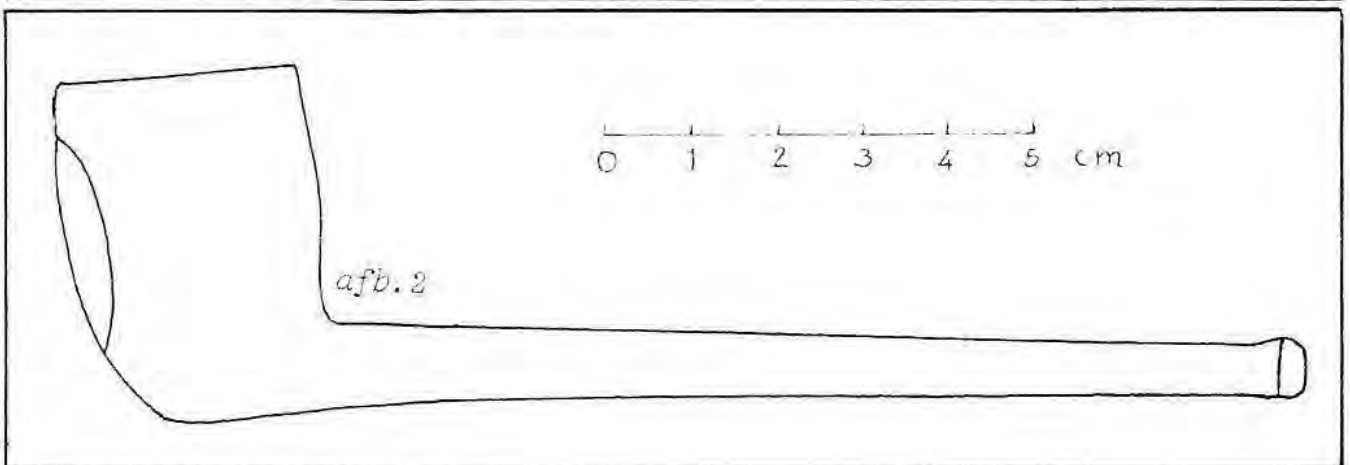
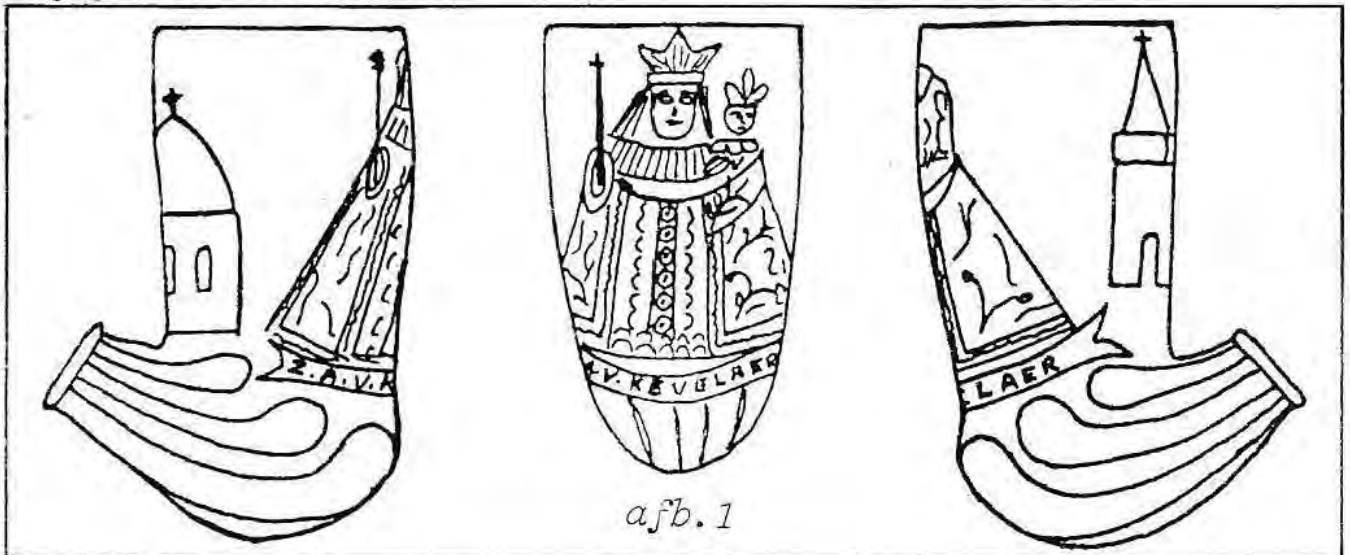
Ruud Stam uit Leiderdorp bezit een bruinrood geglazuurd stenen sigarettepijpje, waarop in reliëf SOUVENIR MONTAIGU, en bovendien voorzien van een kijkglasje. Het is een eenvoudig recht model van ca. 7,5 cm. (*Zie voor kijkglasjes PKN jg.1 nr. 4*)

Aanvulling op Kevelaer (PKN jg. 10, nr. 38)

In het Niederrheinisches Museum für Volkskunde und Kulturgeschichte te Kevelaer bevinden zich nog de volgende devotiepijpen:

Afb. 1: Witte klei met resten van bruine verf, vooral op de knorren. De afbeelding is die van O.L.Vrouw van Luxemburg met kapel en kerk uit diezelfde stad en dus niet uit Kevelaer, want er staan twee torens op, terwijl Kevelaer maar één toren kan laten zien. Deze 'fout' is ook te onderkennen in de afb. 4f, g, h van PKN 38 blz. 37 en afb. 5 dito blz. 38 en terug te voeren op het oorspronkelijke prentje van Kevelaer, dat immers O.L.Vrouw van Luxemburg voorstelt. Hierop is rechts in de afbeelding de kapel van Luxemburg te zien met de twee torens. De maker van deze 51,5 mm hoge pijp is onbekend, maar Westerwaldse productie uit het midden van de 19e eeuw mag wel verondersteld worden.

Afb. 2: Geel gelakt en gevernist een pijp van witte pijpaaarde met op de voorzijde een gekleurd plakplaatje met de beeltenis van O.L.Vrouw van Kevelaer. (Reg.nr. K70/306) Maker en fabricageplaats onbekend.



Aan de al genoemde rechte en gebogen modellen met op de steel Z.ANDENKEN AN KEVELAER (PKN 38 blz. 34 afb. 2a/b en 2h/i, en blz. 36 afb. 3a/b) kunnen nog de volgende variaties toegevoegd worden:

gebogen model: -geel gelakt zonder bloem aan de zijanten
-bruin, imitatiehout, gelakt zonder bloem aan de zijanten

recht model: -geel gelakte uitvoering met een afwijkend bloemmotief op de zijkant
-geel geglazuurd met een afwijkend bloemmotief op de zijkant

BRONNEN

Kevelaer

Gelobt seist Du, Maria - Uitgave Burkhard Schwering van het Freilichtmuseum, Hauptstraße 18 te Kevelaer, met o.a. afbeeldingen en beschrijving van de in het museum tentoongestelde pijpen.

Roermond

Maria's Heerlijkheid in Nederland VI, J.A.F. Kronenburg.
F.H.J. Bekker, Amsterdam 1909

Onze Lieve Vrouw in't Zand, Legende, Historie, Verering. Paters Redemptoristen. Zr. Liesbeth Oostendorp. Druk: Ars Offset 1977

Kapel in't Zand. P. Heijnen en A. Schouten. Roermond 1983

Sittard

Maria's Heerlijkheid in Nederland VI, J.A.F. Kronenburg.
F.H.J. Bekker, Amsterdam 1909

Kurze Chronik von Sittard. B.A. Pothast, 1891

Hoe het groeide. Aartsbroederschap van O.L. Vrouw van het H. Hart, 1983

Sittard, Historie en Gestalte. Alberts Drukkerijen, Sittard 1971

Moresnet en Scherpenheuvel

Maria's Heerlijkheid in Nederland VIII, J.A.F. Kronenburg
F.H.J. Bekker, Amsterdam 1911

Wallfahrt im Rheinland. Dr. Dieter Pesch. Rheinland Verlag
G.M.B.H. Köln 1981

(wordt vervolgd)